

ประสิทธิผลการควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายโดยเจ้าหน้าที่รับค่าตอบแทนรายเดือน

Effectiveness of Mosquito Larvae Control Implemented by the Officers with Salary Payment

ธณวัน แสงพิศุทธิ์ วท.ม., D.A.P.&E.*

Thanawan Saengpisut M.Sc. (Epidemiology),
D.A.P.&E.*

มยุรี บุญเรืองศรี รอ.ม.*

Mayuree Bunruangsri M.P.P.M. *

นที ชาวนา วท.ม.*

Natee Chaona M.Sc. (Entomology)*

จำเริญ เป้ากระโทก ศศ.บ. **

Jamroen Paokratook B.A.**

สนธยา ภักดีกิจ น.บ.***

Sontaya Pakdeekit LL.B.***

*สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 5

*Office of Disease Prevention and Control 5

จังหวัดนครราชสีมา

Nakorn Ratchasima

**องค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวศาลา

**Nongbuasala Subdistrict Administrative Organization,

***องค์การบริหารส่วนตำบลละมใหม่พัฒนา

***Lalommaipattana Subdistrict Administrative Organization

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบดัชนีความชุกลูกน้ำยุงลายในหมู่บ้านศึกษาที่ผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายได้รับค่าตอบแทนรายเดือน กับหมู่บ้านที่ดำเนินการโดยอาสาสมัครสาธารณสุขไม่มีค่าตอบแทนรายเดือน ศึกษาความพึงพอใจของประชาชนและกรรมการควบคุมกำกับผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายต่อการควบคุมลูกน้ำยุงลาย รวมทั้งศึกษาความเหมาะสมของค่าตอบแทนผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย การศึกษานี้ดำเนินการใน 2 อำเภอ ๆ ละ 1 ตำบล แต่ละตำบลจำแนกเป็นพื้นที่ศึกษา และพื้นที่เปรียบเทียบ ประกอบด้วยพื้นที่ศึกษาจำนวน 3 หมู่บ้านและพื้นที่เปรียบเทียบจำนวน 3 หมู่บ้าน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสำรวจลูกน้ำยุงลายและสัมภาษณ์วิเคราะห์ข้อมูลโดย สถิติเชิงพรรณนา (จำนวน และร้อยละ) และสถิติวิเคราะห์ (Z - test) ผลการวิจัยพบว่า ค่าดัชนีลูกน้ำยุงลาย house index (HI) ในพื้นที่ศึกษาก่อนดำเนินการ เท่ากับร้อยละ 14.23 ลดลงเท่ากับร้อยละ 0 หลังการดำเนินการ ในขณะที่ในพื้นที่เปรียบเทียบก่อนการดำเนินการ HI เท่ากับ 11.31 ลดลงเหลือเท่ากับร้อยละ 4.52 หลังการดำเนินการ เมื่อพิจารณาแนวโน้มของค่า HI ระหว่างดำเนินการในระยะ 7 เดือนของพื้นที่ศึกษา พบว่า ค่า HI ลดลงอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับ และลดลงอย่างชัดเจนในระยะ 5 เดือนสุดท้าย (5.80, 3.29, 0.40, 0.81 และ 0 ตามลำดับ) ในขณะที่หมู่บ้านเปรียบเทียบค่า HI ลดลงอย่างช้ามาก ด้านความพึงพอใจของประชาชนต่อการควบคุมลูกน้ำยุงลายอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนสูงสุดในทุกประเด็นคำถาม ในขณะที่กรรมการควบคุมกำกับผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย มีความพึงพอใจที่มากที่สุดในระดับมากที่สุด และระดับมาก ในสัดส่วนสูงสุดเช่นเดียวกัน ด้านการศึกษาความเหมาะสมของค่าตอบแทนผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย พบว่าเงินค่าตอบแทนรายเดือนที่จ่ายให้โดยองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นของพื้นที่ศึกษามีความแตกต่างกัน ซึ่งความเหมาะสมของค่าตอบแทนขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่ ควรมีการศึกษาต่อไป

Abstract

This study was a quasi experimental research and aimed to compare the reduction of house which found mosquito larvae before and after intervention in the villages which performed by mosquito larvae control officers with and without salary payment including to know the satisfaction of people and village committees to the mosquito larvae control activities and the reasonable salary to pay to the mosquito larvae control officers. The study area was composed of 3 the experimental villages where were implemented the mosquito larvae control by the officers with salary payment and 3 the control villages where were performed by ones without salary payment. The data was collected by mosquito larvae survey and interviewing and analyzed by descriptive and analytic statistics. The results revealed that the house index (HI) in the experimental villages before implementation was 14.23 and reduced to be 0 after implementation while in the control villages HI was 11.31 before implementation and decreased to be 4.52 after implementation. The house index (HI) of study villages which performed by the mosquito control officers with salary payment was decreased, during the last five months it was declined very dramatically (5.80, 3.29, 0.40, 0.81 and 0 respectively) while in control villages HI was down gradually. The satisfaction of people to mosquito larvae control by officers with salary payment was in the highest level at all items while the village committee were satisfied to monitor these activities in the high level in all items. The reasonable salary in each district was different. It depended on various factors which should be studied further.

ประเด็นสำคัญ-

ประสิทธิผลการควบคุมลูกน้ำยุงลาย
การให้ค่าตอบแทน โรคไข้เลือดออก

Keywords

Effectiveness Salary payment
Dengue Hemorrhagic Fever

บทนำ

โรคไข้เลือดออก (Dengue Haemorrhagic Fever) เกิดจากเชื้อไวรัส (Dengue virus) มียุงลายบ้าน (Aedes aegypti) และยุงลายสวน (Aedes albopictus) เป็นพาหะนำโรค⁽¹⁾ มีรายงานการระบาดครั้งแรกในประเทศไทยเมื่อปีพ.ศ. 2497⁽²⁾ สำหรับประเทศไทย มีรายงานการระบาดของโรคไข้เลือดออก ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2501 ในเขตกรุงเทพฯ และธนบุรี ต่อมา ระหว่างปี พ.ศ. 2506-2507 โรคได้แพร่กระจายไปยัง ชานเมือง และจังหวัดรอบๆ กรุงเทพมหานคร และได้แพร่กระจายไปทั่วประเทศในปี พ.ศ. 2521 ปัจจุบันโรคได้แพร่กระจายในทุกตำบลจนถือได้ว่าเป็นโรคประจำถิ่นของประเทศไทย⁽³⁾ ในระหว่างปี 2548-2551 พื้นที่สาธารณสุขเขต 14 ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดนครราชสีมา

ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ พบผู้ป่วยไข้เลือดออกสูงอย่างต่อเนื่อง อัตราป่วยเท่ากับ 43.36 ,92.29 ,97.14, และ 83.89 ต่อแสนประชากร ตามลำดับ ซึ่งนับว่ามีความชุกชุมสูง องค์การอนามัยโลกเสนอแนะวิธีการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกที่มีประสิทธิภาพ คือ การจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย⁽⁴⁾ ซึ่งที่ผ่านมาสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 5 จังหวัดนครราชสีมา ร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ในพื้นที่สาธารณสุขเขต 14 ได้ร่วมทำกิจกรรม ได้แก่ การณรงค์ การประกวดหมู่บ้าน ชุมชน โรงเรียนปลอดลูกน้ำยุงลาย แม้ว่าผลของการดำเนินการเป็นที่น่าสนใจแต่เกิดผลสำเร็จในระยะสั้นเท่านั้น ขาดความต่อเนื่องและยั่งยืน เนื่องจากประชาชนมักจะละเลยการ

ควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์ การกำจัดลูกน้ำยุงลายที่บ้านและชุมชนของตนเอง อย่างไรก็ตามชุมชนก็สามารถป้องกันควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายในชุมชนได้ถ้ามีการจัดการที่ดี⁽⁵⁾

จากคำถามการวิจัยเพื่อกำหนดนโยบายการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกของกรมควบคุมโรคปี 2548-2550 มีประเด็นที่ต้องการศึกษาวิจัยคือ "การตอบสนองบุคลากรเพื่อควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย โดยใช้งบประมาณ หรือกองทุนในหมู่บ้าน จะได้ผลการดำเนินการเป็นอย่างไร"⁽⁶⁾ จากคำถามข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดว่า หากพื้นที่ใดที่เกิดโรคซ้ำซากแต่ไม่สามารถลดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายได้ หากมีการจัดสรรงบประมาณเป็นค่าตอบแทนให้ผู้รับผิดชอบในหมู่บ้านโดยตรง น่าจะลดปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรคไข้เลือดออกได้ สอดคล้องกับสถานะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น⁽⁷⁾ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบในพื้นที่โดยตรง และรับรู้ปัญหาของตนเองเป็นอย่างดีและมีงบประมาณที่สามารถจัดสรรเพื่อแก้ปัญหาในพื้นที่ได้อย่างคล่องตัว ดังนั้นทีมวิจัยจึงได้ทำการวิจัยครั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบดัชนีความชุกลูกน้ำยุงลายในหมู่บ้านศึกษาที่มีผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายซึ่งได้รับค่าตอบแทน (หมู่บ้านศึกษา) กับหมู่บ้านที่ดำเนินการตามปกติโดยอาสาสมัครสาธารณสุขที่ไม่ได้รับค่าตอบแทน (หมู่บ้านเปรียบเทียบ) และศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการควบคุมลูกน้ำยุงลายและความพึงพอใจของกรรมการควบคุมกำกับที่ต้องมาทำบทบาทนี้ในหมู่บ้านศึกษา รวมทั้งค่าตอบแทนที่เหมาะสมของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย

วัสดุและวิธีการศึกษา

1. รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) โดยมีการสำรวจหาค่าร้อยละของบ้านที่พบลูกน้ำยุงลาย (House Index: HI) ในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่เปรียบเทียบก่อนและหลังดำเนินการ การดำเนินงานในพื้นที่ศึกษาโดยการจ่ายค่าตอบแทนรายเดือน

แก่ผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย ในขณะที่พื้นที่เปรียบเทียบดำเนินการตามแผนงานโครงการปกติ โดยอาสาสมัครสาธารณสุขที่ไม่ได้รับค่าตอบแทนในระหว่างดำเนินการ 7 เดือน นอกจากนี้ในพื้นที่ศึกษาเมื่อสิ้นโครงการจะมีการประเมินความพึงพอใจของประชาชน ความพึงพอใจของกรรมการควบคุมกำกับกับการทำงานของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย และศึกษาความเหมาะสมของค่าตอบแทนผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายร่วมด้วย

2. พื้นที่วิจัย

การคัดเลือกพื้นที่ แบบเจาะจง เลือกจังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากลดเวลาในการเดินทางและสะดวกในการติดต่อประสานงาน ในระดับอำเภอ คัดเลือกโดยใช้เกณฑ์อำเภอที่มีผู้ป่วยไข้เลือดออก และองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนั้นสมัครใจเข้าร่วมโครงการโดยการจัดสรรงบประมาณเพื่อจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย สำหรับการคัดเลือกหมู่บ้านศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล และสถานีนอมนัยเป็นผู้คัดเลือก โดยมีจำนวนหมู่บ้านศึกษาเหมาะสมกับงบประมาณในการจ่ายค่าตอบแทนซึ่งทางองค์การบริหารส่วนตำบลสามารถจัดสรรให้ได้ เมื่อได้หมู่บ้านศึกษาแล้ว ทีมวิจัยพิจารณาคัดเลือกหมู่บ้านเปรียบเทียบในอัตราส่วน 1:1 โดยมีเกณฑ์คือ เป็นหมู่บ้านในตำบลเดียวกัน สภาพทางภูมิศาสตร์ไม่แตกต่างกัน และมีจำนวนหลังคาเรือนใกล้เคียงกัน ได้พื้นที่ศึกษาวิจัย ดังนี้

2.1 หมู่บ้านศึกษา มีจำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 7 บ้านใหม่หนองแห่น (257 หลังคาเรือน) ตำบลหนองบัวศาลา อำเภอเมือง จ.นครราชสีมา หมู่ที่ 2 บ้านละลม (159 หลังคาเรือน) และ หมู่ที่ 4 บ้านละลม (110 หลังคาเรือน) ตำบลละลมใหม่พัฒนา อำเภอโชคชัย จ.นครราชสีมา

2.2 หมู่บ้านเปรียบเทียบ มีจำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 6 บ้านหนองโสมง (224 หลังคาเรือน) ตำบลหนองบัวศาลา อำเภอเมือง จ.นครราชสีมา หมู่ที่ 5 บ้านสระตะหมก (102 หลังคาเรือน) และหมู่ที่ 11 บ้านหนองผักหวาน (108 หลังคาเรือน) ตำบลละลมใหม่พัฒนา อำเภอโชคชัย จ.นครราชสีมา

3. นวัตกรรมที่ดำเนินการในหมู่บ้านศึกษา

3.1 ผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายในหมู่บ้านศึกษา คัดเลือกโดยคณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วย ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบล สถานีอนามัย ผู้นำชุมชน และทีมวิจัย โดยใช้เกณฑ์ ประสิทธิภาพในการควบคุมลูกน้ำยุงลาย เป็นคนในพื้นที่มีสุขภาพแข็งแรง มีจิตอาสา และสามารถปฏิบัติงานได้ตามแผนตลอดโครงการ ซึ่งผลการคัดเลือกเป็นอาสาสมัครสาธารณสุข ทุกคนในหมู่บ้านศึกษา จำนวน 18 คน ในหมู่บ้านศึกษา ตำบลหนองบัวศาลา และจำนวน 28 คน ในหมู่บ้านศึกษา ตำบลละมใหม่พัฒนา รวมจำนวนตามโครงการทั้งสิ้น 46 คน

3.2. กรรมการควบคุม กำกับการทำงานของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายในหมู่บ้านศึกษา ได้มาโดยการแต่งตั้งจากคณะกรรมการบริหารระบบหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นของพื้นที่วิจัย จำนวน 11 คน จำแนกเป็นพื้นที่ศึกษาของตำบลหนองบัวศาลา 5 คน และตำบลละมใหม่พัฒนา 6 คน

4. เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

4.1 แบบสำรวจลูกน้ำยุงลาย สำหรับการรวบรวมข้อมูลการสำรวจลูกน้ำยุงลายในภาชนะที่มีน้ำขังทุกชนิด ได้แก่ ภาชนะน้ำใช้ น้ำดื่ม น้ำอาบ น้ำรด ส้วม ขาดูกันแมลง แจกัน และภาชนะอื่นๆ ภายในบ้านพักอาศัยและบริเวณรอบบ้าน รัศมีอย่างน้อย 50 เมตร

4.2 แบบประเมินความพึงพอใจ วัดผลแบบริกเกิตส์สเกล แบ่งระดับความพึงพอใจเป็น 5 ระดับ คือ 1 = น้อยที่สุด 2 = น้อยมาก 3 = ปานกลาง 4 = มาก และ 5 = มากที่สุด มีจำนวน 2 ชุด คือ

4.2.1 สำหรับประชาชน ประเมินความพึงพอใจในด้านการดำเนินโครงการ การปฏิบัติงานของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย และผลการดำเนินงาน จำนวน 8 ประเด็น ได้แก่ 1) ความพอใจต่อโครงการวิจัยนี้ 2) การมีส่วนร่วมในขณะที่ยังควบคุมลูกน้ำยุงลายมาสำรวจลูกน้ำยุงลายที่บ้าน 3) ความพอใจต่อการแนะนำให้ความรู้ ในการกำจัดลูกน้ำยุงลายของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย 4) ความครอบคลุมในการสำรวจลูกน้ำยุงลายใน

ภาชนะต่างๆบริเวณบ้าน 5) ความถี่ที่ผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย มาสำรวจลูกน้ำยุงลาย ที่บ้านของท่านทุกสัปดาห์ 6) ความยอมรับต่อการสำรวจลูกน้ำยุงลายโดยผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย 7) ความพอใจที่พบว่าลูกน้ำที่บ้านลดลงหรือไม่พบลูกน้ำยุงลาย และ 8) ภายหลังจากโครงการวิจัยเสร็จสิ้น ท่านยังมีความต้องการให้ผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายมาสำรวจลูกน้ำยุงลายที่บ้านทุกสัปดาห์

4.2.2 สำหรับผู้ควบคุมกำกับ จำนวน 5 ประเด็น ได้แก่ 1) ท่านมีความยินดีที่ได้ร่วมปฏิบัติงานในโครงการวิจัยนี้ 2) ท่านเห็นด้วยว่าควรติดตามควบคุมกำกับกับการสำรวจลูกน้ำยุงลายของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย ทุก 2 สัปดาห์ 3) ท่านมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาอุปสรรคที่พบในการปฏิบัติงานของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย 4) ท่านคิดว่า ผู้ควบคุม กำกับ มีส่วนสำคัญในการปฏิบัติงานของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายในโครงการวิจัยนี้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และ 5) ท่านคิดว่ามีความจำเป็นที่ต้องมีการควบคุมกำกับกับการปฏิบัติงานของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย โดยการลงติดตามการปฏิบัติงานในพื้นที่จริง

5. ขั้นตอนการดำเนินงาน (ดำเนินงานระหว่างเดือนมกราคม - สิงหาคม 2552)

5.1. คัดเลือกผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย และกรรมการควบคุมกำกับการทำงานของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายในหมู่บ้านศึกษาตามเกณฑ์ที่กำหนด

5.2. ประชุมชี้แจงบทบาทหน้าที่ของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย และผู้ควบคุมกำกับการปฏิบัติงานของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายในหมู่บ้านศึกษา

5.3. ทีมวิจัยโดยหน่วยควบคุมโรคติดต่อ นำโดยแมลง อำเภอบุรีรัมย์ สุ่มสำรวจลูกน้ำยุงลายก่อนดำเนินการในหมู่บ้านศึกษาและเปรียบเทียบ รอยละ 50 ของหลังคาเรือน โดยสำรวจในภาชนะที่มีน้ำขังทุกชนิด ภายในบ้านและบริเวณรอบบ้านในรัศมี 50 เมตร

5.4. ผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายจัดทำแผนปฏิบัติงาน ระบุ วันที่ เดือน สำหรับออกสำรวจ และร่วมกำจัดลูกน้ำยุงลายกับเจ้าของบ้าน เป็นรายสัปดาห์ตลอดโครงการ

5.5. ผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายหมู่บ้านศึกษาออกปฏิบัติงานตามแผนฯ

5.6. ผู้ควบคุมกำกับการทำงานของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย ออกดำเนินการติดตามการดำเนินงานผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายทุก 2 สัปดาห์

5.7. ทีมวิจัยโดยหน่วยควบคุมโรคติดต่อ นำโดยแมลง อำเภอบรรุ ศรีสำรวจลูกน้ำยุงลายในหมู่บ้านศึกษา และเปรียบเทียบทุกหลังคาเรือน ระหว่างดำเนินการเดือนละ 1 ครั้ง จำนวน 7 ครั้ง โดยสำรวจในภาษาที่มีน้ำขังทุกชนิด ภายในบ้านและบริเวณรอบบ้าน ในรัศมี 50 เมตร

5.8. ทีมวิจัยประเมินความพึงพอใจ ของประชาชนในหมู่บ้านศึกษา โดยสุ่มตัวอย่างร้อยละ 30 ของบ้านทั้งหมด สัมภาษณ์ผู้ที่อาศัยในหลังคาเรือน ที่สุ่มได้ โดยเป็นผู้ที่อยู่ประจำตั้งแต่ต้นปี 2552 จนถึงปัจจุบัน ไม่จำกัดเพศ อายุ 20 ปี ขึ้นไป หลังคาเรือนละ 1 คน และประเมินความพึงพอใจของผู้ควบคุมกำกับการดำเนินงานต่อโครงการโดยการสัมภาษณ์ผู้ควบคุมกำกับการทำงานของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายในหมู่บ้านศึกษาทุกคน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

6.1. วิเคราะห์ค่าดัชนีความชุกของลูกน้ำยุงลาย house index (HI) คือ ร้อยละของบ้านที่ตรวจพบลูกน้ำยุงลาย จากบ้านที่สำรวจทั้งหมดของหมู่บ้านศึกษา และหมู่บ้านเปรียบเทียบกับสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ จำนวน ร้อยละ และทดสอบความแตกต่างของค่าดัชนีความชุกของลูกน้ำยุงลายในหมู่บ้านศึกษา และหมู่บ้านเปรียบเทียบก่อนและหลังการดำเนินการโดยใช้สถิติ Z-test

6.2. วิเคราะห์ความพึงพอใจของประชาชนต่อการควบคุมลูกน้ำยุงลายของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายในหมู่บ้านศึกษา และวิเคราะห์ความพึงพอใจของกรรมการควบคุม กำกับผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายในหมู่บ้านศึกษาต่อการดำเนินงานตามโครงการด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ จำนวน ร้อยละ

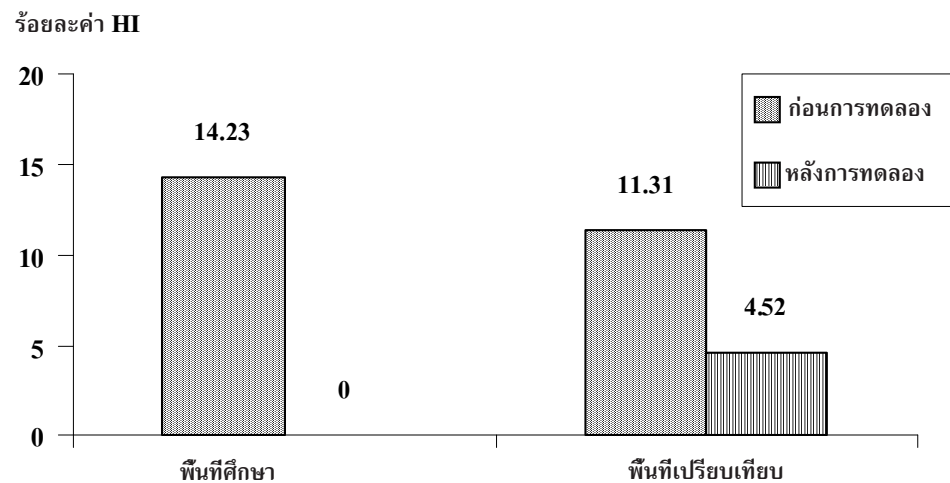
ผลการศึกษา

1. ผลการเปรียบเทียบค่าดัชนีความชุกของลูกน้ำยุงลายในหมู่บ้านศึกษา และหมู่บ้านเปรียบเทียบ

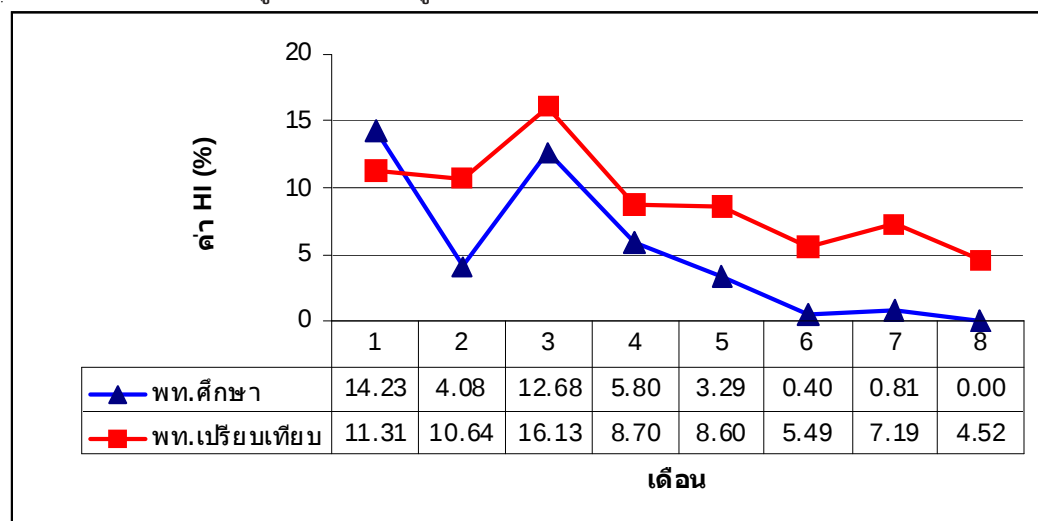
การเปรียบเทียบค่าดัชนีลูกน้ำยุงลาย ก่อนการศึกษา (เดือนที่ 1) สุ่มสำรวจร้อยละ 50 ของหลังคาเรือนพบว่า ค่าดัชนีความชุกของลูกน้ำยุงลาย (ค่า HI) ในพื้นที่ศึกษาสูงกว่าหมู่บ้านเปรียบเทียบ โดยหมู่บ้านศึกษาสำรวจบ้านจำนวน 260 หลังคาเรือน พบลูกน้ำยุงลาย 37 หลังคาเรือน คิดเป็นค่า HI เท่ากับร้อยละ 14.23 ส่วนหมู่บ้านเปรียบเทียบสำรวจบ้านจำนวน 221 หลังคาเรือน พบลูกน้ำยุงลาย 25 หลังคาเรือน คิดเป็นค่า HI เท่ากับร้อยละ 11.31 ผลหลังดำเนินการ (เดือนที่ 8) สำรวจทุกหลังคาเรือน หมู่บ้านศึกษาสำรวจบ้าน 526 หลังคาเรือน ไม่พบลูกน้ำยุงลาย คิดเป็นค่า HI เท่ากับร้อยละ 0.00 ส่วนหมู่บ้านเปรียบเทียบสำรวจบ้าน 420 หลังคาเรือน พบลูกน้ำยุงลาย 19 หลังคาเรือน คิดเป็นค่า HI เท่ากับร้อยละ 4.52 ดังแสดงในภาพที่ 1 และเมื่อพิจารณาแนวโน้มของค่า HI ระหว่าง ดำเนินการ พบว่าในหมู่บ้านศึกษาลดลงอย่างต่อเนื่องและรวดเร็วในระยะ 5 เดือนหลัง (เดือนที่ 4-8) พบค่า HI เท่ากับร้อยละ 5.80, 3.29, 0.40, 0.81 และ 0 ตามลำดับ ส่วนในหมู่บ้านเปรียบเทียบแนวโน้มลดลงเช่นกัน เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนดำเนินการ แต่สัดส่วนการลดลงอยู่ในระดับไม่แตกต่างกันมาก กล่าวคือ ในระยะ 5 เดือนหลัง ค่า HI เท่ากับร้อยละ 8.70, 8.60, 5.49, 7.19 และ 4.52 ตามลำดับดังแสดงในภาพที่ 2

ก่อนดำเนินการพบว่า ค่า HI ในหมู่บ้านศึกษาเท่ากับร้อยละ 14.23 หมู่บ้านเปรียบเทียบเท่ากับร้อยละ 11.31 ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} = 0.34$) หลังดำเนินการพบว่า ค่า HI ในหมู่บ้านศึกษาเท่ากับ 0.00 ในหมู่บ้านเปรียบเทียบเท่ากับร้อยละ 4.52 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.001$) และ ทั้งหมู่บ้านศึกษาและเปรียบเทียบ ค่า HI ก่อนและหลังการดำเนินการลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.001$)

ภาพที่ 1 ค่าดัชนีลูกน้ำยุงลาย (ค่า HI) เปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังดำเนินการ ในหมู่บ้านศึกษาและหมู่บ้านเปรียบเทียบ

ภาพที่ 2 ค่าดัชนีลูกน้ำยุงลาย (ค่า HI) เป็นรายเดือนก่อนดำเนินการ (เดือนที่ 1) และหลังดำเนินการ (เดือนที่ 2- 8) เปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้านศึกษาและหมู่บ้านเปรียบเทียบ

2. ผลการศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการควบคุมลูกน้ำยุงลายในหมู่บ้านศึกษาของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย

จากแบบสัมภาษณ์ประชาชนจำนวน 157 รายพบว่า มีความพึงพอใจต่อการควบคุมลูกน้ำยุงลายของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายในระดับมากที่สุด พบสัดส่วนสูงสุดในทุกประเด็นคำถาม (ตั้งแต่ร้อยละ 50.3-87.9) ประเด็นคำถามที่มีความพึงพอใจสูงสุด 3 ลำดับ ได้แก่ อันดับ 1 “ผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายมาสำรวจลูกน้ำยุงลาย

ที่บ้านทุกสัปดาห์” คิดเป็นร้อยละ 87.9 รองลงมาอันดับ 2 ในสัดส่วนเท่ากัน 2 ประเด็น ได้แก่ “ความครอบคลุมในการสำรวจลูกน้ำยุงลายในภาชนะต่างๆ บริเวณบ้าน” และ “ภายหลังจากโครงการวิจัยเสร็จสิ้น ท่านยังมีความต้องการให้ ผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายมาสำรวจลูกน้ำยุงลายที่บ้านทุกสัปดาห์” คิดเป็นร้อยละ 84.1 และอันดับ 3 ได้แก่ “ท่านพอใจต่อการแนะนำให้ความรู้ในการกำจัดลูกน้ำยุงลายของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย” คิดเป็นร้อยละ 74.5 ส่วนประเด็นที่มีความพึงพอใจใน

ระดับมากที่สุดแต่มีสัดส่วนที่น้อยที่สุด ได้แก่ประเด็น “ท่านมีส่วนร่วมในขณะที่คุณควบคุมลูกน้ำยุงลายมาสำรวจลูกน้ำยุงลายที่บ้านท่าน” คิดเป็นร้อยละ 50.3

3. ผลการประเมินความพึงพอใจของกรรมการควบคุม กำกับผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายในหมู่บ้านศึกษาต่อการดำเนินงานตามโครงการ

จากการสัมภาษณ์กรรมการควบคุมกำกับผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย จำนวน 11 ราย พบว่า มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดตั้งแต่ร้อยละ 54.5-81.8 ได้แก่ประเด็น “ท่านมีความยินดีที่ได้ร่วมปฏิบัติงานในโครงการวิจัยนี้” คิดเป็นร้อยละ 81.8 รองลงมา คือ “ท่านคิดว่ามีความจำเป็นที่ต้องมีการควบคุม กำกับ การปฏิบัติงานของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย” เป็นร้อยละ 54.5 ในขณะที่มีความพอใจระดับมาก ตั้งแต่ร้อยละ 54.5-72.7 ได้แก่ประเด็น “ท่านมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาอุปสรรคที่พบในการปฏิบัติงานของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย” คิดเป็นร้อยละ 72.7 รองลงมามีสัดส่วนเท่ากัน ร้อยละ 54.5 ท่านคิดว่า ผู้ควบคุม กำกับมีส่วนสำคัญในการปฏิบัติงานของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายในโครงการวิจัยนี้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น” และ “ท่านเห็นด้วยว่าควรติดตามควบคุมกำกับกับการสำรวจลูกน้ำยุงลายของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย ทุก 2 สัปดาห์”

4. ความเหมาะสมของคำตอบแทนผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย

ด้านการศึกษาความเหมาะสมของคำตอบแทนรายเดือนแก่ผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลของพื้นที่ศึกษา 2 ตำบล จ่ายแตกต่างกัน โดยผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายของตำบลหนองบัวศาลา จำนวน 18 คน ได้คำตอบแทนเริ่มต้น คนละ 400 บาท ต่อเดือน และปรับเพิ่มตามผลงานร้อยละ 10 ทุก 2 เดือน ส่วนผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายของตำบลละมไหมพัฒนา จำนวน 28 คน ได้คำตอบแทนคนละ 1,000 บาท ตลอดการดำเนินงาน ซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมกันระหว่างคณะกรรมการดำเนินงานของแต่ละตำบลและผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย ที่ร่วมโครงการทุกคน โดยได้จัดทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันไว้ด้วย

วิจารณ์

การศึกษานี้พบว่าค่าดัชนีลูกน้ำยุงลายทั้งในหมู่บ้านศึกษา และเปรียบเทียบลดลง แต่ในหมู่บ้านศึกษาค่า HI ลดลงเป็นศูนย์ และในแต่ละเดือน ค่า HI ลดลงอย่างรวดเร็ว มากกว่าหมู่บ้านเปรียบเทียบอย่างชัดเจน ทั้งนี้ น่าจะเนื่องมาจากในโครงการวิจัยนี้ มีการลงนามในบันทึกข้อตกลงการจ่ายค่าตอบแทน ซึ่งจะต้องสำรวจพร้อมกับกำจัดลูกน้ำยุงลายร่วมกับเจ้าของบ้านที่ได้รับผิดชอบทุกสัปดาห์และค่าตอบแทนที่ได้รับเป็นสิ่งจูงใจให้ปฏิบัติงานได้ผลสำเร็จ เพราะผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย ส่วนใหญ่มีรายได้น้อย สอดคล้องกับผลงานวิจัยของวิชฌกร อ่อนประสงค์, สุวัฒนา อ่อนประสงค์⁽⁸⁾ และวรพิชญ์ สังข์พุทธินันท์⁽⁹⁾ และการศึกษาของวิชัย สติมัย⁽¹⁰⁾ วิชัย สติมัย และสมบุรณ์ เก้าวพันธ์⁽¹¹⁾ ซึ่งพบว่าในช่วงเดือนที่ให้ค่าตอบแทน ดัชนีลูกน้ำในหมู่บ้านลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับค่าตอบแทนในการศึกษาของวิชัย สติมัยและคณะ ที่มิวิจัยเป็นผู้จ่าย แต่ในการศึกษานี้ องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน่วยงานผู้จ่ายค่าตอบแทนเอง และการที่องค์การบริหารส่วนตำบลได้ร่วมประเมินโครงการและเห็นผลประจักษ์เป็นส่วนที่โน้มน้าวให้จ่ายค่าตอบแทนอย่างต่อเนื่องต่อไป นอกจากนี้มีผลสืบเนื่องมาจากการที่ผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายออกดำเนินการจริงร่วมกับเจ้าของบ้านในหมู่บ้านทุกสัปดาห์ ทำให้เกิดความยอมรับของเจ้าของบ้าน ประชาชนต่างกล่าวว่า ตนเองมีความเกรงใจผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายที่มาบ่อย จึงต้องกำจัดลูกน้ำยุงลายก่อนที่ผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายจะมาตรวจ มีการปฏิบัติตามคำแนะนำมากขึ้น สอดคล้องกับผลวิจัยของจुरีย์ อุสาหะ และบุญเลิศ ศักดิ์ชัยนันท์⁽¹²⁾ ประภาส จิตตาศิรินุวัตร, ประกอบ เครือวัลย์ และสมโชค แบนเพชร⁽¹³⁾ วนิดา วีระกุล⁽¹⁴⁾ ที่ว่าเมื่อประชาชนมีความรู้มีส่วนร่วมในการสำรวจและทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ จะส่งผลต่อความสำเร็จในการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกของชุมชน และไพฑูรย์ บัณฑิต⁽¹⁵⁾ สรุปว่าการที่ชุมชนมองเห็นความสำคัญในบทบาทของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายส่งผลให้การปฏิบัติงาน

ประสบความสำเร็จได้ สำหรับผลค่า HI ในหมู่บ้านเปรียบเทียบ ซึ่งพบว่าหลังการทดลองมีแนวโน้มลดลงเช่นกัน แต่ในสัดส่วนที่น้อยกว่าและการลดลงในแต่ละเดือนก็ไม่ต่างกันมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับหมู่บ้านศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากหลังจากเรียนในหมู่บ้านเปรียบเทียบ ถูกกระตุ้นทางอ้อมจากการที่ทีมงานวิจัยที่ไปสำรวจลูกน้ำยุงลาย ในทุกหลังคาเรือน และทุกเดือนเช่นเดียวกันกับหมู่บ้านศึกษา ด้านการศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการควบคุมลูกน้ำยุงลายของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายจะเห็นได้ว่า ประชากรมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดในเดือนที่มาสืบสวนลูกน้ำยุงลายทุกสัปดาห์ ความครอบคลุมในการสำรวจ และความต้องการให้มาตรวจต่อไปหลังโครงการสิ้นสุด แสดงให้เห็นว่าประชาชนยอมรับในบทบาท และเห็นผลการปฏิบัติงานของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายที่เป็นรูปธรรมชัดเจน สอดคล้องกับการวิจัยของไพฑูรย์ บัณฑิต⁽¹⁵⁾ ส่วนประเด็นการมีส่วนร่วม ในขณะที่ผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายมาที่บ้าน มีประชาชนพึงพอใจมากที่สุดในสัดส่วนน้อยที่สุด เพียงร้อยละ 50.3 แสดงให้เห็นว่าความมีส่วนร่วมของประชาชนยังน้อยแต่การกระตุ้นติดตามจากผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายอย่างต่อเนื่องทุกสัปดาห์ น่าจะทำให้มากขึ้นเป็นลำดับ ด้านการศึกษาความพึงพอใจของกรรมการควบคุมกำกับ ฯ ต่อการดำเนินงานตามโครงการได้ให้ความสำคัญในประเด็นความจำเป็นที่ต้องมีการควบคุมกำกับ การปฏิบัติงานของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย โดยการลงติดตามในพื้นที่จริง ในระดับมากที่สุด ซึ่งน่าเป็นปัจจัยที่ทำให้โครงการประสบความสำเร็จในด้านความเหมาะสม ของค่าตอบแทนผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย พบว่าเงินค่าตอบแทนที่จ่ายให้โดยองค์การบริหารส่วนตำบลของในแต่ละตำบลมีความแตกต่างกัน ในส่วนของตำบลละมใหม่พัฒนาที่จ่ายค่าตอบแทนให้ค่อนข้างน้อย เนื่องจากมีงบประมาณจำกัด แต่ผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายก็ยินดีที่ปฏิบัติงานตามโครงการ ดังนั้นความเหมาะสมของค่าตอบแทนขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีปัจจัยเกี่ยวข้องหลายด้านที่จำเป็นต้องศึกษาต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษานี้เสนอว่า การจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลายในหมู่บ้านน่าจะเป็นทางเลือกที่ท้องถิ่นนำไปใช้ได้ตามความเหมาะสม แต่ต้องมีการทำสัญญากำหนดบทบาท หน้าที่อย่างชัดเจน รวมทั้งมีคณะกรรมการติดตามการดำเนินการอย่างจริงจัง จึงจะทำให้การดำเนินการดังกล่าวประสบผลสำเร็จในลักษณะเดียวกันกับงานวิจัยนี้

กิตติกรรมประกาศ

คณะวิจัยขอขอบพระคุณ ผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 5 จังหวัดนครราชสีมา ที่สนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวศาลา นายกองค์การบริหารส่วนตำบลละมใหม่พัฒนา ที่ให้ความร่วมมือและสนับสนุนการวิจัยเป็นอย่างดี ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.ทัศนีย์ ศิลาวรรณ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ให้ความกรุณาตรวจทานรูปแบบการวิจัย ขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัวศาลา และตำบลละมใหม่พัฒนา ทีมงานผู้ควบคุมกำกับปฏิบัติงานของผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย ตลอดจนผู้ควบคุมลูกน้ำยุงลาย ผู้ปฏิบัติงานในโครงการทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยตลอดโครงการจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และสุดท้ายขอขอบพระคุณ ผู้อำนวยการสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ สาขาเขตพื้นที่นครราชสีมา และทีมงานที่ได้พิจารณาสนับสนุนงบประมาณสำหรับการวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

1. กนกพร ศิริพานิชกร. โรคติดเชื้อ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท โฮลิสติก พับลิชชิง; 2545.
2. World Health Organization. Dengue and dengue haemorrhagic fever. [Online] Available at <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs1172/en/>, accessed September 10, 2004.
3. กรมควบคุมโรคติดต่อ. โรคไข้เลือดออกเดงกี.

- กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย; 2546.
4. World Health Organization. Dengue and dengue haemorrhagic fever. [Online] Available at <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs117/en/>, accessed August 12, 2009.
5. ธนวัน แสงพิศุทธิ์, ทศนีย์ ศิลาวรรณ, วิจิตร โกสละกิจ, สาคร ยอดป่องเทศ, สุรศักดิ์ ประชุม, กมล ภูวนทลกรรม, ศุภชัย ปิดตานัง, ประเชิญ นราสูงเนิน, สรรเพชร ช่างเชื่อง. กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก. วารสารควบคุมโรค 2549; 32: 288-300.
6. สำนักจัดการความรู้ กรมควบคุมโรค. รายงานทางวิชาการ(Recommendation) และแผนที่การศึกษาวิจัย (Research Map) กรมควบคุมโรค ปี พ.ศ. 2548 - 2550 เล่ม 3 กลุ่มโรคติดต่อมาโดยแมลง. กรุงเทพมหานคร; 2549.
7. มยุรี บุญเรืองศรี, จงรัก ประทุมทอง, บุญญาพร อดิษฐ์รัตกุล, ปาริฉัตร เสาสง. บทบาทและความพร้อมในการดำเนินงานด้านสุขภาพขององค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 5 นครราชสีมา; 2551.
8. วิษณุกร อ่อนประสงค์, วนิดา อ่อนประสงค์. ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุข จังหวัดกาฬสินธุ์ ปี 2549. วารสารวิชาการสาธารณสุข 2550; 16: 463-470.
9. วรพิชญ์ สังข์พุฒินันท์. ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของอาสาสมัครสาธารณสุขจังหวัดนครพนม. วารสารสาธารณสุขมูลฐาน ภาคอีสาน 2541; 13: 18-23.
10. วิชัย สติมัย. ประสิทธิภาพการควบคุมลูกน้ำยุงลาย โดยให้และไม่ให้ค่าตอบแทน แก่อาสาสมัครมาลาเรีย และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารโรคติดต่อ 2542; 25: 8-14.
11. วิชัย สติมัย, สมบูรณ์ เถาว์พันธ์. การศึกษาประสิทธิภาพการควบคุมลูกน้ำยุงลาย แบบต่อเนื่องของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ที่ได้รับค่าตอบแทน พ.ศ. 2540 และ 2541 ของจังหวัดกาฬสินธุ์.[Online] Available at <http://www.kmddc.go.th/researchitem.aspx?itemid=2107>, accessed July 10, 2009.
12. จุริย อูสาหะ, บุญเลิศ ศักดิ์ชัยนานนท์. ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของประชาชน. ใน; รวมบทความย่อโครงการวิจัยของกรมควบคุมโรคที่ดำเนินการในช่วงแผนฯ 8 (พ.ศ. 2540-2544). นนทบุรี: ศูนย์ประสานงานทางวิชาการโรคติดต่อ; 2545.
13. ประภาส จิตตาศิรินุวัตร, ประกอบ เครือวรรณ, สมโชค แบนเพชร. การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบองค์รวมในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก กรณีศึกษา: อำเภอละแม จังหวัดชุมพร. วารสารวิชาการสาธารณสุข 2545; 11: 645-655.
14. วนิดา วิระกุล. การพัฒนาศักยภาพ อสม.: สู่บทบาท "อาสาสมัครเพื่อพัฒนาสังคม" วารสารสาธารณสุขมูลฐาน ภาคอีสาน 2543; 15: 36-41.
15. ไพฑูรย์ บัณฑิตสังข์. การศึกษาการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุข อำเภอเขื่องาน จังหวัดเลย. วารสารสุขภาพภาคประชาชน ภาคอีสาน 2551; 22: 88-94.